حەماس و کۆماری ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی.. دیمانەی حەسەن ساڵحی لەگەڵ حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی :کاوە عومەر
ئەم دەقە لەسەر بنەمای بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی ئاسمانی کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

حەسەن ساڵحی: پەیوەندی نێوان ئامانجی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی فەلەستین و حەماس و ئیسلامی سیاسیدا چییە؟ ئیسلامی سیاسی چۆن دروست بووە و پەیوەندی چییە بە پرسی فەلەستینەوە؟ ڕووخاندنی شۆڕشگێڕانەی کۆماری ئیسلامی و لاوازبوونی ئیسلامی سیاسی تا چەند یارمەتیدەر دەبێت بۆ چارەسەرکردنی پرسی فەلەستین؟ ئەمانە ئەو بابەتانەن کە لە بەرنامەی ئەم هەفتەیەدا وەڵامیان دەدەینەوە.
حەمید تەقوایی شەڕ و کوشتار لە غەززە هەر بەوجۆرە بەردەوامە و جیهان دەیەوێت لەم شەڕەدا ئاگربەست بگیرێت. سەرەتا ویستم لێتان بپرسم ئایا حەماس پێش هێرشی دڕندانە بە سەر خەڵکی سقیل لە باشووری ئیسرائیل لە سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەردا چاوەڕوانی هێرشی وێرانکەری لەو شێوەیەی لە حکومەتی نەتانیاهۆ نەدەکرد؟ بۆچی هێرشێکی وای کرد؟

حەمید تەقوایی: ئاشکرایە ئەمە بەتەواوی پێشبینی دەکرا و حەماس لە هەموو کەس باشتر دەیزانی کە هێرشە بەربەریەکەی بەرەوڕووی وەڵامدانەوەی سەربازی دەبێتەوە، بە بۆردومان و هەڵمەت و لەشکرکێشی حکومەتی ئیسرائیل. ئەم پێشبینییە پێویستی بە زانیاری و تەکتیکی سیاسی زۆر نەبوو. دیارە کاتێک هێزێک ئۆپەراسیۆنێکی لەو شێوەیە بە سەر هاووڵاتیانی ئیسرائیل دەست پێدەکات، حکومەتی ئیسرائیل لە تەنیشتەوە ناوەستێت، بەڵکو بەرپەرچدانەوەی هێرش و ئەو کوشتار و تاوانانە ئەنجام دەدات کە ئەمڕۆ دەیبینین.
بەڕای من حەماس نەک هەر ئەمەی دەزانی بەڵکو ئەمەی دەویست. ئەمە مەبەستی بوو. سیاسەتی حەماس درێژەدان بە شەڕ و ململانێی نێوان ئیسرائیل وخەڵکی فەلەستین، یان باشتر بڵێین شەڕی حکومەتی ئیسرائیل و ئەو هێزانەی کە خۆیان بە نوێنەری خەڵکی فەلەستین دەزانن. چونکە بەم شێوەیە دەسەڵاتی خۆی دەپارێزێت و بژێوی ژیانی خۆی دابین دەکات و پاساوی سیاسی بەخۆی دەدات. حەماس هێزێکە وەک

دەزانــن پلانــی دوو دەوڵەتــی قبــوڵ نەکــردووە و دان بە حکــومەتی ئیسرائیلدا نانێت. دەڵێت دەبێت ئیسرائیل لەناوببرێت. کۆماری ئیسلامیش هه مان شت ده ڵێت. حزبوڵاش هەمان شت دەڵێت. ئەم هەڵوێستە بە شێوەیەکی سروشتی داوای فراوانکردنی شەڕ و ململانێی سەربازی دەکات. بەڕای من شەڕی ئێستا ئیرادەی هەردوو نەتانیاهۆ و حەماس بوو. ئەوان لە شەڕ دەخۆن. لە خوێنی خەڵک سەرمایەی سیاسی بۆ خۆیان دروست دەکەن. قوربانیانی ئەم شەڕە خەڵکی فەلەستین و خەڵکی ئیسرائیلن. ئەو هێزانەی هەوڵی چەسپاندن و بەهێزکردنی پێگەی خۆیان لەم شەڕەدا دەدەن، حزبی لیکود و ڕاستی□□وی توندڕەوی ئیسرائیلن لە لایەک کە ئامانجیان دەرکردنی هەموو فەلەستینییەکانە لە ناوچە داگیرکراوەکان دوای شەڕی شەش ڕۆژە، واتە ، کەرتی غەززە و کەرتی ڕۆژئاوا، و لە لایەکی دیکەشەوە حەماس و هێزە ئیسلامییەکان بەهۆی زوڵم و زۆرداری خەڵکی فەلەستین دوکانێکی سیاسییان بۆ خۆیان کردۆتەوە.
لەم ڕوانگەیەوە ئەم شەڕە لە چوارچێوەی هەردوو سیاسەتەکەدا بە تەواوی خوازراوە و ئەوانیش ویستوویانە ئەمە ڕووبدات. ئەوەندەی پەیوەندی بە حەماسەوە هەیە، بە تەواوی دەیزانی حکومەتی ئیسرائیل بەم جۆرە کوشتن و تاوانانە وەڵامی دەداتەوە و دەیویست هەمان شت خۆی وەک چەوساو دەربخات بە نرخی خوێنی خەڵکی فەلەستین. ئەمەش میتۆدێکی ناسراوی هێزە ئیسلامیەکانە.

حەسەن ساڵحی: چۆن حەماس دروست بوو و بوو بە هێزێکی سەرەکی لەنێو فەلەستینییەکان بە بانگەشەکاری بەرگریکردن لە خەڵکی فەلەستین ؟ ڕۆڵی کۆماری ئیسلامی لەم بوارەدا چی بوو؟

حەمید تەقوایی: لە ئاستێکی بنەڕەتیدا، مەسەلەکە ئەوەیە کە گوتار و کەشوهەوای سیاسی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتەواوی گۆڕانی بەسەردا هات دوای ئەوەی خومەینی ل□ ئ□□ران و تاڵیبان لە ئەفغانستان دەسەڵاتی گرتە دەست و دواتریش دوای ڕووخانی یەکێتی س□قی□ت. لە ئەنجامی ئەم پێشهاتانەدا ئەو هێزە ئیسلامیانەی کە لە لایەن ئەمریکا و ئۆردوگای ڕۆژئاوا□ برانە پێشەوە، باڵا دەستییان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بەدەستهنا. ئه مڕۆ ته نانه ت به ڵگه نامه کانی ئه م بیناسازییه ی هێزه ئیسلامییه کانیش بڵاوکراونه ته وه ، که به ڕوونی ده رده که وێت که چۆن حکوومه تی ئه مریکا و پێنتاگۆن ڕاسته وخۆ ڕۆڵیان له دروستکردنی ڕێکخراوی موجاهدینی ئه فغانستاندا هه بووه . لە دۆسیەی ئێراندا، هەموومان چیرۆکی ئەوە دەزانین کە چۆن هێزەکانی ڕۆژئاوا لە کۆنفرانسی گوادالوپ بڕیاریاندا ئۆپۆزۆسیۆنی

مەزهەبی ڕژێمی شا بەهێزتر بکەن و خومەینییان گەورەکرد..

دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت دەکرێ بڵێین فەزایەکی کراوەی سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دروست بوو و بە هۆی پاڵپشتی ئەردوگای ڕۆژئاوا بە هێزە ئیسلامییەکان، هێزە ئیسلامییەکان ئەو بۆشاییەیان پڕکردەوە. ته نانه ت له کۆماره کانی پێشووی سۆڤیه تیشدا ئیسلامیه کان ده سه ڵاتیان به ده ستهێنا، له باکوری ئه فریقاش نفوزیان به ده ستهێنا، له یوگۆسلاڤیا هێزه ئاینییه کان له نێویاندا ئیسلامیه کان برانە پێشەوه وه و به گشتی ئایین پێگه یه کی تایبه تی له که لتووری سیاسی ئەردوگای ڕۆژئاوا و له ستراتیژی ڕۆژئاوا پەیداکرد.

لە شیکاری کۆتاییدا، سەرهەڵدانی نەک هەر حەماس بەڵکوو داعش، حوسییەکان، تاڵیبان، کۆماری ئیسلامی، حیزبوڵڵا و…هتد، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەلومەرجانەی کە دوای سیاسەتەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە فراوانکردنی هێزە ئیسلامییەکان وەک پشتێنەیەکی سەوز لە دەوری یەکێتی سۆڤیەت ئەوکات هات و دواتر داڕمانی یەکێتی سۆڤیەت ئەم ڕەوتەی توندتر کردەوە و بووە هۆی ئەوەی ئەم ڕەوتانە ڕووبەڕووی ئەمریکا و ئەردوگای ڕۆژئاوا ببنەوە. ئەو ڕەوتەی کە ئێمە حەماس و کۆماری ئیسلامی ئێران دەیگێڕن، دەکرێ لەم نێوەندەدا ڕوون بکرێتەوە و زەمینەکێشی بەو هەلومەرجانە دروست بووە.

حەسەن ساڵحی: ئێستا زۆر کەس ئاماژە بە حەماس دەکەن وەک هێزێکی تیرۆریستی ئیسلامی و بێگومان لەلایەن زۆرێک لە حکومەتەکانی ڕۆژئاواوە بەو شێوەیە ئیدانە کراوە و ڕەتکراوەتەوە. ئایا ئەو بزووتنەوە و هێزانەی ئیسلامی سیاسی کە لە ئەدەبیاتی حیزبدا بەکار دەهێنرێت، مانای ئەو تیرۆرە ئیسلامییە دەگەیەنێت کە جێ مەبەستی حکومەت و میدیاکانی ڕۆژئاوایە؟

حەمید تەقوای: ئەو تیرۆریزمەی کە حکومەتەکانی ڕۆژئاوا پێشنیاری دەکەن، لە بنەڕەتدا مەبەستیان لە چالاکیی تیرۆریستییانەیە کە هێزە ئیسلامییەکان لە دەرەوەی سنوورەکان. چالاکییەکانی وەک کاری تیرۆریستی لە وڵاتانی ئەوروپا، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، دەستوەردانەکانی کۆماری ئیسلامی لە یەمەن، لە عێراق و سوریا و لە خودی کەرتی غەززە، هەروەها ئۆپەراسیۆنە تیرۆریستییەکانی جیهان، کە ١١ی سێپتەمبەر لوتکەیان بوو. ئەم لایەنەی چالاکییەکانی هێزە ئیسلامییەکان لەلایەن حکومەتەکانی ڕۆژئاواوە جەختی لەسەر دەکرێتەوە، بەڵام ئەمە بەس نییە و دادپەروەری لەگەڵ بابەتەکەدا ناکات. لێرەدا تەنیا لە ڕوانگەی سیاسەتی دەرەوە و لە چوارچێوەی سیاسەتی وڵاتانی ڕۆژئاوایی بابەتەکە هەڵدەسەنگێنرێت. لە کاتێکدا

چیرۆکەکە لە بنەڕەتدا ئەوەیە کە ئەمانە هێزی تیرۆریستین دژی خەڵک لە وڵاتە ئیسلامییەکان. بۆ نموونه له دۆسیه ی کۆماری ئیسلامیدا چ تاوانێکی له ڕۆژهه ڵاتی ناوه ڕاستدا کردووه و تا چ ڕاده یه ک پشتیوانی هێزه ئیسلامیه کانی وه ک حه ماس و هتد ده کات، به شێکه له کێشه که ، به ڵام له ڕوانگه ی خه ڵکه وه لە ئێران و خەڵکی ئازادیخوازی جیهان بە گشتی، بنەمای تێرۆریزمی هێزە ئیسلامییەکان تاوانەکانی کۆماری ئیسلامییە لە دژی خەڵکی ئێران خۆیا نە. تاڵیبان لە ئەفغانستان نموونەیەکی دیکەی گەڕانەوەی تیرۆری ناوخۆی هێزە ئیسلامییەکان، یان داعشە، کە ئەگەر لەهەر جێگا یەک بچێتە سەر دەسەڵات، دۆزەخ بەرپا دەکا تەوە.

بەم مانایە ئێمە لە ئاستێکی فراوانتر و بنەڕەتیتردا ئاماژە بە تیرۆر دەکەین. ئیسلامی سیاسی بزووتنەوەیەکی تاوانکار و دژە ئینسانییە کە پێش هەموو شتێک قوربانی لە خەڵکی وڵاتە ئیسلامی کراوەکان وەردەگرێت و چنگە خوێناوییەکانی کە گەیشتوونەتە ئەورووپا و ئەمریکا تەنیا بەشێکن لە کێشەکە.

ئێستا ئەو شۆڕشەی کە لە ئێراندا دەگوزەرێت و ئەو خەباتە گشتییەی کە خەڵکی ئێران لەم چەند ساڵەدا هەیانبووە، دژی ئەم جۆرە تیرۆرەی کۆماری ئیسلامییە، تیرۆریزمی ئیسلامی کە لەسەر دەسەڵات دادەنیشێت و یاسا ئیسلامییەکان جێبەجێ دەکات، ژیان بە ژن دەکاتە دۆزەخ ، و هەژاری بڵاودەکا تەوە، بە یاسایی بڵاوکردۆتەوە، دەیەوێت یاسا کۆنەپەرستانەی ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر بەسەر کۆمەڵگادا بسەپێنێت و هتد.

لە فەڵەستین تا ئەو کاتەی حەماس وەک حکومەتێک دەرکەوتبێت هەمان جۆری کردەی دژە مرۆڤی ئەنجامداوە. پێشتریش گوتوومە کە بارودۆخی خەڵک و بەتایبەت ژنانی فەڵەستینی کە لە ئیسرائیل دەژین زۆر باشترە لە دۆخی خەڵک و بە تایبەتی ژنانی کەرتی غەززە و لە وڵاتانی وەک سعودیە و ئێران. دەمەوێت بڵێم حەماس لە هەمان ناوچەدا کە دەسەڵاتی تێدا دامەزراندووە ژیانی بە خەڵک کردووە بە دۆزەخ و ڕەخنەی بنەڕەتی ئێمەش لە هێزەکانی ئیسلامی سیاسی لەم گۆشەیەیە. تیرۆر وەک هێزێک کە هەموو ئازادی و یەکسانی و خۆشگوزەرانی و ژیانی ئینسانی خەڵک پێشێل دەکات لە هەر شوێنێک ئەم هێزانە دەسەڵات و کاریگەریان هەبێت. لە بنەڕەتدا هەر لەم گۆشەیەوەیە کە خەڵکی ئێران و خەڵکی جیهان ئەبێت دژی تیرۆریزمی ئیسلامی بن. بەشێک لە کێشەکە ئەو ئۆپەراسیۆنە تیرۆریستیانەیە کە ئەو هێزانە لە دەرەوەی سنوورەکان ئەنجامی دەدەن و پێویستە کەی ئەم دووانەلربرچاو بگیرێت. مەبەستمان بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی بە تەواوی دیاردە و نەک هەر کردەوەی تیرۆریستی وەک قاعیدە و داعش و

هتد.

حەسەن ساڵحی: پێگەی پرسی فەلەستین لە پێکهاتن و کاریگەریی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا چییە؟

حەمید تەقوایی: هەروەک ڕوونم کردەوە، بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لە دەوری پرسی فەلەستین دروست نەبووە. ئەگەر بمانەوێت سەیری ساڵنامە بکەین، پاشخانی ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ هەمان سیاسەتی دروستکردنی پشتێنەیەکی سەوز لە دەوری یەکێتی سۆڤیەت لەو کاتەدا. دوو لقی سەرەکی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی واتە لقی سوننە و لقی شیعە، یەکێکیان لە ئێران و ئەوی تریان لە ئەفغانستان پێکهات و ڕاستەوخۆ ڕۆڵی یەکلاکەرەوەیان لە هەردوو حکومەتی ئەمریکادا هەبوو. موجاهیدینی ئەفغانستان کە لە ڕاستیدا پڕۆژەیەکی پنتاگۆن بوو. ئەمڕۆ بەڵگەنامەکانی وەک کتێبی "هەڵبژاردنە سەختەکان"ی هیلاری کلینتۆن بە ڕوونی باس لەوە دەکەن کە حکومەتی ئەمریکا چۆن موجاهیدینی ئەفغانستانی پێکهێنا بۆ دەرکردنی یەکێتی سۆڤیەت لە ئەفغانستان و دەڵێت ئەمە سەرکەوتوو بووین. واتە ئەم پڕۆژەی بەخێوکردنی تیرۆریزمە وەک سیاسەتێکی ئەرێنی باس دەکات. وە دەڵێت کە ئەم هێزانە بەداخەوە دواتر بوونە پرسێک بۆ سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا. واتە ئەو دەکە کە ئەمڕۆ لە چاوی ئەمریکا و ڕۆژئاوادایە، لەلایەن ئەوانەوە چێنراوە.

بەم شێوەیە لقی ئەفغانستانی هێزە ئیسلامییەکان دروست بوو. لە ئێراندا من و تۆ و هەموو خەڵکی ئێران دەزانین کە چۆن ئەمریکا و حکومەتەکانی ڕۆژئاوا کە لە دوای ڕووخانی شا لە خەمی ئەوەدا بوون ئێران بکەوێتە دەستی یەکێتی سۆڤیەت، دوای خومەینی کەوتن و جۆری ئیسلامی خومەینییان هێنایە پێشەوە بەدەسەڵاتەوە . ئەوان دانیان بەوەدا نا کە ئەگەر ئیسلامییەکان بهێنرێنە سەر کار، ئەوا هەموو هێزە چەپ و ئازادیخوازەکان دەکوژن، ئەمەش ڕێک ئەوە بوو کە ڕوویدا. دەسەڵاتی چەپ بە جۆرێک بوو کە خومەینی ناچار بوو بە ئاڵای مەرگ بۆ ئەمریکا و گرتنی باڵیۆزخانەی ئەمریکا ئەم کارە بکات. پێشتریش وتم خومەینی بە مردنی شا سواری شۆڕش بوو و بە دروشمی مەرگ بۆ ئەمریکا تێکی شکاند. دواتر دروشمی مەرگ بۆ ئیسرائیل بۆ پڕوپاگەندەی کۆماری ئیسلامی زیاد کرا. بەم مانایە پرسی فەلەستین و ئیسرائیل لەرێوە هاتە ناو پڕوپاگەندە و ئیدیعای هێزە ئیسلامییەکان. لە کاتێکدا دروستکردن و پێکهێنانی ئەو هێزانە هیچ پەیوەندییەکی بە پرسی فەلەستینەوە نەبوو.

ئەوان لە ئێران و ئەفغانستان هاتنە سەر دەسەڵات و دواتریش هێزە

سیاسیەکانی تر کە لە حکومەتەکان نەبوون و لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا دەرکەوتن، وەک ئەلقاعیدە، داعش، حوسییەکان، حەشدی شەعبی، حزبوڵڵا، حەماس و ....هتد. ، هیچ کامیان لە دەوری پرسی فەلەستین پێکهاتبوون بە بانگەشەی دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامی، ئەوان لەگەڵ بانگەشەی دامەزراندنی دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامی عێراق و شام دەرکەوتن. لە کۆتاییدا ئەوان لە پێناو بەرژەوەندی خۆیان دەستیان بەسەر پرسی فەلەستیندا گرت، بە زمانی ئینگلیزی "هایچک"یان کرد، بە ئەوەی بتوانن ڕووخسارێکی نەتەوەیی گەورە بە خۆیان بدەن و لەژێر ئەم ئاڵایەدا، سیاسەتی لەڕادەبەدەر کۆنەپەرستانە و دژە ئینسانی خۆیان پەیڕەو بکەن و جێبەجێی بکەن و ئامانجەکان. هەموو ناسنامە و سیاسەت و ستراتیژ و هەڵوێستەکانیان دژی دۆزی خەڵکی فەلەستینە. ئەمانە ئەو هێزانەن کە دەیانەوێت حکومەتێکی ئیسلامی لە جۆری تاڵیبان و کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکانی خۆیاندا دامەزرێنن و ئەمەش بەو مانایەیە کە هەزار و یەک نەهامەتی و بەڵای دیکە بە کێشەی خەڵکی فەلەستین زیاد دەکەن.
ئەمە هەڵوێستی هێزە ئیسلامییەکانە لە پەیوەندی لەگەڵ پرسی فەلەستین.

حەسەن سالەحی: تاچەند دروست بوونی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا پەیوەندی بە بێ ئاسۆیی بزووتنەوەی ناسیۆنالیستییەوە هەیە؟

حەمید تەقوایی: بابەتەکە ئەوەیە کە پاش کۆتایی هاتنی شەڕی سارد، ناسیۆنالیزم لەسەر ئاستی جیهانی زیاتر و زیاتر ڕووی لە ئایین کرد. بەتایبەت لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بە ئیسلامیکردنی ناسیۆنالیستەکان، ناسیۆنالیزمی فەلەستینی، ناسیۆنالیزمی عەرەبی، تەنانەت ناسیۆنالیزمی ئێرانیش، دەرئەنجام و یەکێک لە کاریگەرییە لاوەکییەکانی ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و سیاسەتەکانی ئەمریکا بە بردنە پێشەوەی هێزە ئیسلامییەکان بوو.
سەیرکەن پێش ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، ناسیۆنالیزمی عەرەبی لە ئەردوگای ڕۆژهەڵات و بلۆکی سۆڤیەت دەوەستا. ئەمە بەعسیمان هەبوو، ناسریمان هەبوو، سۆسیالیزمی عەرەبیمان هەبوو، تەنانەت هێزی چەپتری وەک جۆرج حەبەش و نایف حەواتمە بەشێک بوون لە ئەلفەتح، کە خۆیان بە مارکسیست و کۆمۆنیست دەزانی، ڕێکخستنی ئەلفەتح بەرەیەکی هێزی جۆراوجۆر بوو کە وابوو لە بنەڕەتدا لە دەستی ناسیۆنالیزمی چەپدایە. و ئەمەش لەگەڵ شکستی یەکێتی سۆڤیەتدا لێکترازا. چونکە جەمسەر و لایەنگر و بنەمای پشتبەستنی سیاسی لەدەستدا و زیاتر پەیڕەوی لە مۆدەکە کرد بە ئایین و بەم شێوەیە بزووتنەوەی الفتح

تا ڕادەیەکی زۆربووەیە ئیسلامی..
دوای شکستی یەکەتی سۆڤیەت، هەمووان دەیانویست لەژێر ئالای ئەردوگای سەرکەوتووی ئەمریکا و حکومەتەکانی ڕۆژئاوادا بن. لە “نەزمی نوێی جیهانی “دا، گوتار و سیاسەت و هەڵوێستی نەتەوەیی-ئایینی-ڕەگەزپەرستییەکان تەنانەت لە خودی ئەوروپاشدا بەرزبوونەتەوە و نەک هەر ناسیۆنالیزم، بەڵکو تەنانەت لیبرالیزمی ڕۆژئاواش کەوتەتە بنی کۆنەپەرستانەترین سیاسەتەکانەوە. نیولیبرالیزم ناوەکی دیکەی نیوکۆنسەرڤاتیزم بوو. هەردوو ئەمانە لەسەر بنەمای سەرمایەداری بێ سنووری بازاڕی ئازاد بوون و تا ئێستاش نزیکەی لە هەموو وڵاتان قسەی کۆتاییان هەیە. بۆ نموونە ترامپ لە بانگەشەی هەڵبژاردنەکانیدا وێنەیەک بە کتێبی پیرۆزەوە لە تەنیشت کڵێسا دەگرێت و لە لایەکی دیکەشەوە لیبرالیزمی ڕۆژئاوا تەنانەت باڵەی چەپیشی، لە ژێر ناوی ڕێژەگەرایی کولتووریدا لە سیاسەت و یاسا کۆمەڵایەتییەکاندا شوێن بە ئایین دەکاتەوە .
ئەم دیاردەیە لە وڵاتانی ڕۆژئاوا و بەشێوەی یەکەم لە وڵاتانی جیهانی سێهەم و بەتایبەت ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی ئیسلامی دەبینین. لێرەدا ڕەوتە ناسیۆنالیستەکان کە هەمیشە بە ئیسلامیزم ئالودە بوون، زیاتر و زیاتر قوەی ئیسلامی خۆیان زیاتر وزیاتر دەکرد.
ئەم هەلومەرجانە بووە هۆی ئەوەی ناسیۆنالیزمی عەرەب لە چوارچێوەی بەعسیزم و ناسیۆنالیزمی چەپی سەربە یەکەتی سۆڤیەتەوە بچێتە ئەردوگای ئیسلامیزم و ئایین دەستی باوی ڕۆژ لە نەزمی جیهانیدا. سروشتییە کاتێک ناسیۆنالیستەکان سەرزکەنی ئایینیان بەرنەسەرەوە، هێزەکانی وەک حەماس کە تەواوی ناسنامەکەیان ئیسلامییە، دەستی باڵا بەدەست دەهێنن و ئەمەش لە بزووتنەوەی فەلەستینیدا ڕوویدا.

حەسەن ساڵحی: لە ساڵی ٢٠٠٧ەوە حەماس زاڵ بووە و کۆنترۆڵی کەرتی غەززەی کردووە و ئەم کۆنترۆڵەش دەرئەنجامی ئەو هەڵبژاردنانە بووە کە حەماس تێیدا سەرکەوتنی بەدەستهێناوە. ئەمە تا چەند حەماس دەکاتە جێی متمانە؟ ئایا دەسەڵاتی حەماس لە کەرتی غەززە هاوشێوەی کۆماری ئیسلامی بووە؟ ئایا لەوێ هیچ ناڕەزایەتییەک دژی حەماس هەبووە؟

حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم ئەوەیە، هەرچەندە حەماس لەو هەڵبژاردنەدا دەنگی بەدەستهێناوە کە باس کرد، و ئەوەش زیاد دەکەم کە بە جیاوازی نزیکەی ٣٪ لە ئەلفەتحی بردەوە، بەڵام حەماس بە هیچ شێوەیەک نوێنەرایەتی خەڵک ناکات، تەنانەت بەو مانایەش کە حکومەتەکانی ڕۆژئاوا هەڵدەبژێردرێن. سەرەتا لە ساڵی ٢٠٠٧ەوە تا

ئێستا هیچ هەڵبژاردنێکی تر نەکراوە، واتە نزیکەی ١٧ ساڵە هیچ هەڵبژاردنێک نەکراوە. وە دووەم: هەر لەو ماوەیەدا کە هەڵبژاردن بەڕێوەدەچوو، لانیکەم مەرجەکانی هەڵبژاردنێکی دیموکراسی وەک ئازادییە مەدەنییەکان، مەرجەکانی هەڵبژاردنی هۆشیارانەی خەڵک و بە گشتی کۆمەڵگەیەکی ئاسایی کە بتوانێت هەڵبژاردنێکی لەو شێوەیە ئەنجام بدات، بوونی نەبووە. هەڵبژاردنەکان لە غەززە بەڕێوەچوو کە بە کردەوە لە ژێر دەسەڵاتی ئیسرائیلدا بوو.

سەرنج بدەن کە کەرتی غەززە وڵات نییە، حەماسیش حکومەت نییە. کەرتی غەززە لە ژێر دەسەڵاتی دیفاکتۆی ئیسرائیلدایە. بە گەورەترین زیندانی کراوەی جیهان ناودەبرێت، چونکە لە چوار لاوە بە ئیسرائیل دەورە دراوە. سنوور و فڕۆکەخانە و بەندەر و هەناردەکردنی هاوردە و هەناردەکردنی سەربەخۆی خۆیان نییە و لەم شێوەدا بینیمان حکومەتی ئیسرائیل چۆن توانی ئاو و کارەبا و خۆراک و هەموو ئاسانکارییەکانی ژیان بە لەڕووی خەڵکی غەززەدا دابخات.

ئەمە یەکەمجار نییە کە ئەمە ڕوودەدات. نەک هەر لە هەموو ئەو شەڕە زۆرانەی کە لە نێوان حکومەتی ئیسرائیل و حەماسدا ڕوویانداوە، بەڵکو تەنانەت لە دۆخی ناشەڕ و “تەقلیدی”دا، دۆخەکە هەر بەو داب ودەستوورە بووە.

بۆیە کەرتی غەززە وڵاتێکی ئاسایی نییە، هەڵبژاردنەکانیشی ڕەوا نین. ئاخر دیار نییە بۆچی نەوەی گەنج و نەوجەوانی غەززە گوێڕایەڵی هەڵبژاردنەکانی ١٧ ساڵ لەمەوبەر بن کە هیچ ڕۆڵێکیان تێدا نەبووە. وەبیرتان دەهێنمەوە کە لە ساڵی ٢٠١١ بەشێک لە گەنجە پێشەنگەکانی غەززە بەیاننامەیەکی زۆر توندیان لە دژی ئیسرائیل و ئەمریکا و نەتەوە یەکگرتووەکان و حەماس و هەموو هێزە ئیسلامییەکان بڵاوکردەوە، کە تووڕەیی خۆیان لە تەواوی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی نیشان دا لە کۆمەڵگاکەیان. ڕایانگەیاند کە ئەم هێزانە هیچ پەیوەندییەکیان بە ئارەزووی ئێمە و ئەو ژیانەوە نییە کە ئێمە دەمانەوێت. هێزی سەرەکی ئینتیفازەی یەکەم و دووەم (١٩٨٧ و ٢٠٠٠) کە بە دەستی ڕووت و بەرد فڕێدان هێرشیان کردە سەر هێزەکانی ئیسرائیل، ئەم گەنجانە بوون.

سەبارەت بە پرسیارەکەتان، تا چەند خەڵکی غەززە لە دژی حەماس هاتوونەتە مەیدان، پێویستە ئەو هەلومەرجە تایبەتانە لەبەرچاو بگیرێن کە باسم کرد. بارودۆخی سیاسی لەوێ زۆر جیاوازە لە وڵاتانی ئاسایی. لە غەززە و هەروەها لە کەرتی ڕۆژئاوا هێزی سەرەکی ستەمکار و ئەو هێزەی کە هەژموون و سیاسەت و هەڵاواردنەکانی ژیانی خەڵکی تێکداوە، حکومەتی ئیسرائیلە. وە حەماس و حکومەتەکەی مەحمود عەباس لە کەرتی ڕۆژئاوا دەسەڵات و سەربەخۆییان نییە تەنانەت وەک

حکومەتێکی خۆبەڕێوەبەریش کە خەڵک دانی پێدا بنێن. هەرچەندە خۆیان، ئەگەر لەژێر دەسەڵاتی ئیسرائیلدا نەبوایە، هیچیان لە حکومەتە کۆنەپەرستەکانی دیکە کەمتر نەدەبوو.
لە هەر حاڵەتێکدا دۆخەکە بە جۆرێکە کە خەڵک بەڕاستی حکومەتی ئیسرائیل بەسەرسەری خۆیانەوە و لە بەرانبەر خۆیاندا دەبینن و ئەمەش کێشەیەکە تا نەخرێتە لاوە، خەڵک درک بەوە ناکەن کە ئەو هێزە بەناو ناوخۆییانە هیچ پەیوەندییەکیان نییە بە خواست و ئارزووە ڕەواکانی خەڵکەوە. ئەگەرچی لەم دۆخەدا وەک وتم گەنجانی غەززە لێدوانەکیان دژ بە هێزە ئیسلامییەکان دا. ئەمەش پێموایە ئەگەر ڕیفراندۆم لە نێو خەڵکی غەززەدا بکرێت، زۆرینە دەنگ بە حەماس و هێزە ئیسلامییەکانی دیکە نادەن.

حەسەن ساڵحی: لەم دواییانەدا ناڕەزایەتی دژی حەماس هەبووە.

حەمید تەقوای: بەڵێ ناڕەزایەتییەکانمان لەم شەڕەشدا بینی، لەوانە خەڵک دەیانگوت سەرکردەکانی حەماس و بنەماڵەکانیان لە قەتەر و لوبنان ژیانێکی ئەرستۆکراتی دەژین و ئەمەیان گەیاندووەتە ئەمڕۆ. دەتوانن ئەمانە لە کلیپەکانی ئەم دواییەدا ببینن. بەڵام لە هەر حاڵەتێکدا بزووتنەوەیەکی وەک ئێران دژ بە کۆماری ئیسلامی دژ بە حەماس دروست نەبووە و چاوەڕوانیش ناکرێ. چونکە وەک وتم فیلێک لە ژوورەکەدا هەیە، وەک حکومەتی ئیسرائیل، کە نابینرێت و ناگیرێت. تا سێبەری ڕەشی ئەم حکومەتە لە مێشکی خەڵکی فەلەستین نەمێنێت، ناتوانن سەرنجیان لەسەر پرسە ناوخۆییەکانی خۆیان بێت و نوێنەری ڕاستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن. بەڕای من ئەم چیرۆکە لە بنەڕەتدا تایبەتمەندی پرسی فەلەستینە، کە ئەوان وڵاتیان نییە، حکومەتیان نییە، حکومەتێکی ساختەیان بۆ دروست کردووە کە تەنانەت خۆسەریش نییە، بەڵام حکومەتی ئیسرائیل لە ڕاستیدا دیاری دەکات چارەنووسی ئەوان. خەڵک ناڕەزایەتی دەردەبڕن لە هەموو ئەم دۆخە و ئەمڕۆ ناڕەزایەتی سەرەکییان لەسەر ئەم بابەتە چڕ بووەتەوە.
حەسەن ساڵحی: کۆماری ئیسلامی و خەباتەکانی خەڵکی ئێران چ جێگایەکیان لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی و هەوراز و نشێوەکانیدا هەیە؟
حەمید تەقوایی: پێموایە خەڵکی ئێران هەڵوێستێکی بنەڕەتی و چارەنووسسازیان هەیە. تەنها خەڵکێک کە ئێستا دژی ئیسلامی سیاسی خەبات دەکەن خەڵکی ئێرانن. بەڵێ، دروشمەکانیان دژی خامنەیی و دژی کۆماری ئیسلامییە، بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی سەرچاوە و بڕبڕەی پشتی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییە. نەک هەر لقی شیعەی خۆی

بەڵکو لقی سونیشی. بزووتنەوەی حەماس بەبێ یارمەتییە بێ کەموکورتییەکانی کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی ئێستای خۆیدا نەدەبوو. هەمووان ئەمە دەزانن. یان دۆخی سوریا یان دۆخی عێراق و دۆخی یەمەن کە ئەمڕۆ بوونەتە شوێنی هێزی تیرۆریستی، بەبێ کۆماری ئیسلامی تەواو جیاواز دەبوو. ڕوونە کە ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بە دەسەڵاتی شۆڕشی خەڵک، ئەم هەلومەرجانە بە تەواوی بە قازانجی خەڵکی ناوچەکە دەگۆڕێت. وە ئەگەر هێزە ئیسلامییەکانی ناوچەکە و لە هەموو جیهانیش لەناو نەبات لانیکەم زۆر لاوازیان دەکات و پەراوێزیان دەخات.

ئەوەندەی پەیوەندی بە شەڕی ئێستاوە هەیە، خەڵکی جیهان دەیانەوێت دەستبەجێ کۆتایی بە شەڕەکە بهێنن. ئەم داوایەکی ڕەوایە، ئەم کوشتارە ڕۆژێک زووتر ڕابگرن، لانیکەم ژیانی سەدان منداڵ و گەنجی فەلەستینیتان ڕزگار کردووە. لەم ڕوانگەیەوە ڕاگرتنی شەڕ بابەتێکی بەپەلە و ژیانییە. به ڵام ئه و هێزه ی که له ڕاستیدا ده توانێت ئه م شته ڕوو بدات، تەکۆشانی خەڵکی ئێرانه . تا کۆماری ئیسلامی زیاتر بکەوێتە ژێر گوشاری خەڵکی ئێران و لاوازتر بێت، بەرەی دژە ئینسانی ئیسلامی سیاسیش لاواز دەبێت و ئەمەش نەک هەر هێزەکانی وەک حەماس و حیزبوڵڵا پەراوێز دەخات، بەڵکو لەسەر سکە ئەم هێزانە، واتە لیکود و فاشیستە ئیسرائیلییەکان کە تەپڵی جەنگیش لێدەدەن، زیاتر پەراوێز دەخرێن. خەڵکی ئێران ناتوانن بگەنە حیزبی لیکود، ناتوانن شۆڕش لە دژی حکومەتی ئیسرائیل بکەن، بەڵام ئەوەی دەتوانن بیکەن، کۆماری ئیسلامی لەناوببەن. تا شۆڕشی ژن ژیان ئازادی بەهێزتر بێت و پێشکەوتنی زیاتر بەدەست بهێنێت، ڕێگەی هێزی ڕاست و کۆنەپەرستانە چ لە خاکە داگیرکراوەکان و چ لە خودی ئیسرائیلدا لاواز دەبێت.

بۆیە پێویستە بگوترێ لە ڕوانگەیەکی کردەیی و واقیعیەوە بەرەیەکی کاریگەر و چارەنووسساز و کاریگەر لەدژی کەی ئیسلامی سیاسی و لەدژی ئەو شەڕ و خوێنڕشتنەی کە چەند ساڵ جارێک لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست شاهیدی دەبینین شۆڕشی خەڵکی ئێرانە.

ئەمە بە ئەرکی خۆمان دەزانین ئەم ڕۆڵە مێژووییە پیشانی خەڵکی ئێران و ناوچەکە و جیهان بدەین و هەوڵی پێشخستنی ئەو شۆڕشە بدەین کە تا دەتوانین بە هێزەوە دەستی پێکردووە تا نەک تەنیا خەڵکی ئێران لە دەستی کۆماری ئیسلامی ڕزگاریان بێت، بەڵکوو خەڵکی هەموو ناوچەکە ڕزگاریان دەبێت لە هێزە ئیسلامییەکان ئازاد بکرێن

٣٠ی ئازەری ١٤٠٢ ، ٢١ی دێسەمبەری ٢٠٢٣